

gitationibus, munito plis sollicitudinibus, ne in eam irruant et captivam ducant irrationabiles corporis passiones, ne incurvant motus graves, ne diripiunt vendimienta ejus transentes viam. Custodi interiorum hominem, haec, noli cum quasi villem negligere ac fastidire, quia prestito possesso est. Et merito pretiosa, cuius fructus non caducus et temporalis, sed stabili atque aeterna salutis est. Cole ergo possessionem tuam, ut sintib[us] agni. Alliga sermonem tuum, non luxuriet, ne lasciviet. Alligiloquio peccata sibi colligat. Sit restrictior, et ripis suis coereatur. Cito lutum colligit annis exundans. Alliga sensum tuum; non sit remissus ac defluens, ne dicatur de te: Non est malagena apponere, neque oleum, neque alligatum. Habet suas habendas mentis sobrietates, quibus regitur et gubernatur. Sit ori tuo ostium, ut claudatur ubi oportet; et obseruat diligenter, ne quis in iracundiam excite vocem tuam, et consumeliam repandas contumelias. Audisti hodie lectum: Irascerimus, et nolite peccare. Ergo et si irascimur quia affectus naturae est, non potestatis; malum sermonem non proferamus de ore nostro, ne in culpam ruamus. Sed jugum sit verbis tuis et statera, hoc est humilitas atque mensura, ut lingua tua menti subdita sit; restrinxat habent vinculis, frenos habeat suos quibus revocari possit. Ad mensuram sermones proferat libra examinatus, ut si gravitas in sensu, in sermone pondus, atque in verbis modus.

Idem S. Ambrosius, in *Psalm. cxviii, octauario 22*, ad illa verba : *Loqueretur lingua mea verbum tuum* : « Sepi, inquit, aures tuas spinis. Ut nam et lingua obseprias, ne loquaris que seculi sunt, audias que seculi sunt. Sed quod pejus est, circumdat est lingua tua spinis, que compungunt et vulnerant loquenter quem mundi sunt. Ideo adversarius etiam orantibus frequenter seculares offundit cogitationes. Si ergo non debemus audiens aliena vel superflua, quanto magis non debemus obloqui, cum dicat unicuique nostrum Scriptura venerabilis : Argumentum et aurum tuum alliga, et ori tuo fac jugum et pondus. Alliga sensum tuum fide, faciturne alliga sermones tuos, impone jugum ori tuo, ne indomita cervice verborum se jactet; impone pondus, ut cauto omnia quia loquimur, trutinem examine. Quibus tamen spinis sepias aures tuas, ut Scriptura tibi dicit, nisi confrito corde et timore iudicii? Salubriter ista compungunt, stimulant ista, non vulnerant, nec et vulnera utilia sint amici.

Mystice Rabanus : « Auram, inquit, suum atque argumentum confat, qui sensum tractatunque cordis sui, et locationemoris igne Spiritus Sancti exuminando purgat, ut veritatem catholice fidei, et regulam sacrarum Scripturarum per omnia concors fiat. Qui autem sermonum suorum cautelam habere non curat, consequens est, ut in conspectu inimicorum suorum, hoc est malignorum spirituum sibi insidiantur corrutus; etiam ejus

casus in morte perpetua insanabilis est. » Mysticus quoque est ille Palacii sensus: Jubel, inquit, auctor confari aurum et argentum, ut inde nummi sicut, qui in pios usus erogentur; qua re Deus inclinatus freno conibeat linguam nostram, et faciat ne quid sine ratione liber loquamur. Aurea porro statera est, quando quidquid loquitur lingua, in Dei gloriam referunt; argentea erit, quando quod loquitur, in utilitatem proximorum loquitur. Cadimus autem in conspectu inimicorum, cum in iudicio particulari, quo quivis in morte examinatur, demones victores exsultent. Non cadimus, si non confundimur, quando demonibus in porta (scilicet mortis) loquemur, id est quando illi in hora mortis accusati, et a Christo iudicis liberati, demonibus insultabimmo. Quocirca sapienter monit Apostolus, *Celos. cap. iv*, dicens: « Omnis sermo vester semper in gratia sole sit conditus, » lenitate, sciencie, suavitate, candore, veritate, sapientia, delectu, lepore, venustate, quin, et ubi opus fuerit, mordacitate atque acerbitate. Hinc enim omnia pro se fert sal.

Hanc parabolam vel apologum insigni corvi et ranie apologeto exornat Cyrus, lib. I *Apolog. moral. cap. xv*, cuius titulus: *Doxus loqui, et avares eius verbis*: « Cum corvus, inquit, post multum labore ac studium vix tandem eloqui didicisset, audirebat ranam multa fantem, descendit, et dixit: Quis, soror, te loqui docuit? At illa respondit: Nemo certe, sed pro subtrahita coda loquelam mihi dedit natura liberalis. Tunc corvus: Felicem profecto communionem, pro besillatibus causa rationis loquelandam accipisti. Cui ranus subiuxxit: Tibi autem quod loqui scias, unde configit, frater? Tum illi: Longis sane laboribus studuisse loquelandam emi, et didici. His auditis inflata rana subiuxcit: Ecce tu loqui doctus es, et ego non docta; si placet ergo loquacitatem concertemus, ut appareat quia nostrum abundantius loquatur. Ad hoc corvus ruminata sententia dixit: Ego duntaxat paucia illa loqui, quia didici; te autem loqui minime didicisse, neque loquelandam emissae satis inde patet, quia si illam emisses et eruditia fuisses, non sic eloqua profunderes, sed ea aut prudenter venderes, aut beneficenter donares. Ita garrula: Modo, inquit, tu loqueris, et cui sermonem vendis? Mox illi respondit: Sapienti. Quippe cui nihil inordinate actum, est perditum, et quidquid apte dicitur, charum est. Nonne audisti, *Prov. x*, 20, quod argumentum aeternum lingua sit justi, et quod charissima sit? Ratione a priori afferit, eamque physica ratione ex lingue situ confirmat dicens: « Nam clausura raro aperitur et fortior, et lingua minus frequenter solidior. Nam quod diu rectum tenetur, difficilis obliquetur. Dum autem lingua non loquitur, rectum tenet. Divinae veritatis tuba breviloqua fuit in monte Sina, et tantum Decalogum est prolocuta;

Ad minus loquendum os clauditur; janna labiorum, et arteria aspera propter hoc ostiolo circumdatur. Aliam deinde rationem ex natura verbi petiam assignans, subiicit: « Etenim si vox quidem verbum est, et non sonus, oportet ut meditatione concipiatur, formetur consilio, digeratur iudicio; et hoc suo loco et tempore digestum, aperitis in auribus pangatur. Quinque vocales date sunt homini, ut parce loqueremur ad sensum. Atque ob hoc lingua unum est locutionis instrumentum et gustus, ut nimur panca, et prius ratione praegustata dicamus. Nam loquax indigestis verbis conturbat alias, aut contaminatur. »

30. ET ATTENDE NE FORTE LABARIS IN LINGUA (per preoccupationem cholerae et verborum), ET CADAS IN CONSPETU INIMICORUM INSIDIANTUM TIBI, ET SIT CASUS TUUS INSANABILIS IN MORTEM. — Multi enim per verba temere prolati incurvant mortem presentem et aeternam. Praeclare S. Gregorius, lib. VII *Moral. cap. xvii*: « Scendum quoque est, quod ab omni rectitudine status deperirent, qui per noxiam verba dilabuntur. Humana etenim men aquae more et circumclusa ad superiora colligitur; quia ildud repetit, unde descendit; et relaxata deperit, quia se per infima iniurit spargit. Quot enim supervacuus verba a silentio sui censura dissipatur, quasi tot rivis extra se ducitur. Unde et redire interius ad sui cognitio- nem non sufficit, quia per multiloquium extre- rius sparsa, vim infirma considerationis amittit. Totam igitur sese insidiantis hostis vulneribus delegit, quia nulla se munitione custodie circumcidit. Unde scriptum est: Sicut urbis patens et absque murorum ambitu, ita viri qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. Quia

enim murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis, et cum se per verba extra semetipsam ejicit, apertam se adversario ostendit, quam tanto ille sine labore operat, quante et haec eadem quae vincitur, contra semetipsum per multiloquium pugnat. » Et S. Bernardus, *De Interiori domo*, cap. v: « Lingua, inquit, dicitur, quia lingui Lingit adulando, mordet detrahendo, occidit mentiendo. Ligat, et ligari non potest; labilis est, et teneri non potest, sed labitur et falilitur; labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta; tollit amicos, multiplicat inimicos; moveit rixas, seminat discordias. Una ictu multos percutit et interficit. Blanda est et subdola, lata et parata ad exaurienda bona, et miscenda mala. »

Quocirca Deus maledicis sepe morte presenti, semper eterna punit. Paulinus, in *Vita S. Ambrosii*, memorat Donatum presbyterum S. Ambrosio jam vita functo detrahentem, subito percussum vulnere gravi, delatum ad lectulum, ibi maledicam animam exhalasse. Ac subdit idem contigitse Maurano episcopo eidem detrahenti. Et S. Gregorius, lib. IV *Dialog. cap. li*, narrat sanctimoniale prosacis lingue post mortem apparuisse semiustum, et dimidit ex parte concrematam. Quin et Deus Marian, sororem Mosis, Mosi detrahentem lepra percussit, *Num. xii*. Denique in detractoribus saepe demones immisit, ut qui demonem in lingua maledicta gerebant, eundem corpore quasi sui possessorum et herum circumferrent. Siracidem imitatus Cato ita de lingua frenanda sancte:

Virilem primam esse pnta, compescere lingua:
Proximus ille Deo est, qui sci ratione tacere:
Rumores fugi, ne incipias novus auctor haberi:
Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Transi a lingua ad marinem, puta a loquela ad largitionem et beneficentiam, cuius quatuor species assignat, scilicet mutationem, elemosynam, fiduciationem, et peregrinorum successionem, easque sigillatum ordine prosequitur. Primo ergo, vers. 1 usque ad 11, agit de mutuando, dandoque mutuum proximo, ac nonnullorum post acceptum mutuum in reddendo difficultatem, inviolitatem et ingratitudinem taxat. Inde, vers. 11, usque ad 19, septem statim stimulus ad mutuandum, aquae ac ad dendrum elemosynam, quam prouide vorax sacculum, scutum et lanceam contra hostes, ac propitiationem omnis mali. Secundo, vers. 19 usque ad 28, agit de fiduciendo pro proximo, ejusque periculo et cautela. Tertio, vers. 28 usque ad finem, agit de non vogando, et quod magna sit miseria peregrinorum et hospitum, qui alieno testo recipi, et herorum impropria pati coguntur.

1. Qui facit misericordiam, feneratur proximo suo: et qui praevalet menu, mandata servat. 2. Fenerare proximo tuo in tempore necessitatis illius, et iterum reddere proximo in tempore suo. 3. Confirma verbum, et fideliter age cum illo: et in omni tempore invenies quod tibi necessarium est. 4. Multi quasi inventionem aestimat, et fenus, et prosternant mo-

tiam his qui se adjuverunt. 5. Donec accipiant, osculantur manus dantis, et in promissionibus humiliant vocem suam : 6. et in tempore redditionis postulabit tempus, et loquetur verba tedi et murmurationum, et tempus causabitur : 7. si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium, et computabat illud quasi inventionem : 8. sin autem, fraudabat illum pecunia sua, et possidebat illum inimicum gratis : 9. et convicia et maledicta reddet illi, et pro honore et beneficio reddet illi contumeliam. 10. Multi non causa nequit: non fenerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. 11. Verumtamen super humilem animo fortior esto, et pro eleemosyna non trahas illum. 12. Propter mandatum assume pauperem : et propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum. 13. Perde pecuniam propter fratrem et amicum tuum : et non abscondas illum sub lapide in perditionem. 14. Pone thesaurum tuum in preceptis Altissimi, et proderit tibi magis quam aurum. 15. Concluse eleemosynam in corde pauperis, et haec pro te exorabit ab omni malo. 16. 17. 18. Super scutum potentis, et super lanceam, adversus inimicum tuum pugnabit. 19. Vir bonus fidem facit pro proximo suo : et qui perdiderit confusione, derelinquet sibi. 20. Gratiam fidejussoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam suam. 21. Repromissorem fugit peccator et immundus. 22. Bona reppromissori sibi aseribit peccator: et ingratus sensu derelinquet liberantem se. 23. Vir reppromittit de proximo suo : et cum perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo. 24. Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, et commovit illos quasi fluctus mari. 25. Viros potentes gyrans migrare fecit, et vagati sunt in gentibus alienis. 26. Peccator transgrediens mandatum Domini, incidet in promotionem nequam : et qui conatur multa agere, incidet in judicium. 27. Recupera proximum secundum virtutem tuam, et attende tibi ne incidas. 28. Initium vita hominis, aqua et panis, et vestimentum, et domus protegens turpitudinem. 29. Melior est virtus pauperis sub tegmine asserum, quam epula splendidae in peregre sine domicilio. 30. Minimum pro magno placeat tibi, et impropterum peregrinationis non audies. 31. Vita nequam hospitandi de domo in domum : et ubi hospitalitur, non fiducialiter aget, nec aperiet os. 32. Hospitalitur, et pascet, et potabit ingratos, et ad haec amara audiet. 33. Transi hospes, et orna mensam : et quae in manu habes, ciba ceteros. 34. Exi a facie honoris amicorum meorum : necessitudine domus mee hospitio mihi factus est frater. 35. Gravia haec homini habenti sensum: Correptio domus, et impropterum feneratoris.

PRIMA PARS CAPITIS.

1. QUI FACIT MISERICORDIAM, FONERATUR PROXIMO
suo. — *Primo*, Iudei exterique feneratores hoc loco tuerunt vel obtegunt suas usuras, sensumque dant, q. d. Usurarii qui dat usoram proximo necessitat, feneratur illi, qui quod ei impedit beneficii, facit illi misericordiam, quia subvenit ejus inopie, nee usoram ultra sortem exigendo illi injurias aut onerosus videatur, quia ille volens hoconus subit, imo peti, cum a nemine possit obtinere mutuum gratis. Verum haec exposito erronea est, constat enim usuras esse iniquas velitas que jure naturae, divino et humano. Usura enim est versus usura, imo rassura et rosura pauperum, ac fenus, eorum est fenus, quia sensum raddendo et rodendo opes pauperum, eos occuleverit, consumit et fame crevit. « Usuram, inquit S. Ambrosius, lib. De Tobia, cap. xii, ab uso dictam arbitror, quod ut vobis usi, ita usurris patrimonio scindatur. » Et cap. xiv, ex Catone: « Quid est fenerare? Est hominem occidere. »

Secundo, ergo Jansenius propriis accipiendo a fenerator, pro dat ad usoram, sic explicat, q. d. Qui facit misericordiam subveniendo alterius necessitat, feneratur illi, qui quod ei impedit beneficii, hoc a Deo remuneratore omnis virtutis et beneficentiae magno recompensatur est cum honore. Unde Syrus verit: *Feneratur fenvora magna, qd mutuum dat proximo*. Alludit ad illud Proverb. xix, 17: « Feneratur Dominus, qui miseretur pauperis. » Et ad illud: « Si vis fenerari, fenerare Deo. » Deus enim se beneficentia vincit non patitur, sed in beneficis longe superior est. Hoc sanctissimum est fenus; haec divina est usura, ideoque longe major illa, quam exigunt usurarii: Deus enim non centuplum, sed immensum retribuit, puta opes celestes et aeternas, ait S. Chrysostomus, homil. 5 *De Paupertate*.

Tertio et genuine, q. d. Vir misericors non tantum dat eleemosynam, sed et feneratur, id est

mutuum dat proximo eo indigenti, q. d. Facilius et promptius est ad mutuandum. Agitur enim hic de mutuo, et fenerari hoc libro et alibi sumitur pro mutuare. Hebreum enim *τέλος μαστίς*, et Graecum δάνειον, significat mutuare, sive id fiat cum usura, sive sine ea et gratis. Tigurina verit, qui studet *επιγνώστη*, mutum dat (vel dat) alteri: pars enim et species secunda eleemosynas et beneficentiae est mutuare, siue prima est largiri et donare; neque enim minor est mutui quam dati gratia; et sepe quod datum recusamus, mutuum accipimus, inq. *Palacius*. Rursum si pauperi mutuas, Christo mutuas, cui multa debemus, non quidem pecunias, sed peccata. Mutuamus itaque pecunias, ut veniam accipiamus peccatorum; ipse enim est qui judicat, ait S. Chrysostomus, homil. 24 in S. Iohn, cap. iii.

ET QUI PREVALET MANU, MANDATA SERVAT. — Primo, generatio sic explicet, q. d. Qui prevalet manu, id est operatione, hic servat mandata; hinc enim servatur et impletur non ostendo, sed operando ex quo jubent; quare qui valide operatur iusta mandata, hic ea servat. Vide S. Augustinum, lib. *De Fide et operibus*, ubi contra hereticos docet fidem non sufficere ad justitiam et salutem, sed ad eam requiri opera. Si David, qui hebreo idem sonat quod *manu validus*, ut volunt nomen (nam David proprio idem est quod *dilectus*), valida manu et funda torquento lapidem in frontem Goliath, eum prostravit, itaque legem de tuenda et servanda republica et patria implevit. Idem fecit Judith validam manu obfrumentando Holofernem tyrranum.

Secundo, quia valida magna beneficentia validum et heroicum dantis requirit animum ad superandrum amorem proprium, tenacitatem et variitatem, qua quisque naturaliter propendet, ut sua sibi retineat, nec iis se spoliet dando ea aliis. Unde monuit Siracides, cap. iv, vers. ult.: « Non sit preccata manus tua ad accipendum, et ad dandum collecta. » Hinc et Artaxerxes, cognomento Longimanus, Persarum rex, scite dixit naturam et Deum sibi quis regi futuro dedisse manus dextram longiore sinistra, eo quod regen deceat dare potius quam accipere beneficia: dantur autem dextra, accipiant sinistra.

Proprie autem Siracides loquitur hie de mutuo, quod, quia sepe magnum est, validum magnumque requirit mutuantis animum. Qui enim graviter alieno gravantur, non audient ejus condonacionem vel donationem petere, sed petunt mutuum ad illud solvendum, promittentes se illud statim tempore reddituros; quae ita sepe vel ob inopiam, vel ob perfidiam mutantes fallunt; quare magno liberalique animo sit mutuans operari, ut hoc periculum devoret, ideoque manum suam ad mutuandum corroboret et confirmaret.

Tertio, quia magna eleemosyna validam requirit manum dantis, quia sibi procuret et comparet ea que daturus est; unde de muliere forti et strenua dicitur Proverb. cap. xxxi, vers. 13: « Quesivit lanam et linum, et operata est confi-

super transeuas aquas (id est in pauperes, qui in hac vita vivunt et preterfluent ut aquae): quia post tempora multa invenerit illum, » q. d. Licit pauperes sint, aut videantur fore ingratii, ut quasi in aquis jacint beneficium et periturum vocatur, ita tamen benefice, quia vel ab eiusdem, vel a Deo tibi reddetur. Ita Olyxpiodorus et Gregorius Neocassariensis, *Eccles. xi*.

Nota: Pro: *qui prevalet manus sua*, graece est *επιγνώστης της ταχιάρεως*, quod Tigurina verit, cui *ματίου* in manu est; Vatablus, *qui manus sua imperat*; ali, *qui corroborat vel validam facit manum suam*; aut, *qui vires et robur addit manu sua*; Noster et alii, *qui prevalet manus sua*, scilicet ad operandum opera bona, magna et valida, praeferunt eleemosynas et beneficentiae; horum enim organum et index est manus, ait S. Hieronymus, in *Math. cap. xv*, vers. 2, quia eleemosyne minister manus ergantur. Quo significantur magnas validasque eleemosynas magnam validamque eleemosynari requiri manum, idque primo et proprie, quia valida eleemosyna est actus proprius magnae valideque liberalitatis et beneficentiae; haec enim validam magnamque extendit manum ad successendum multis magnisque pauperibus, juxta illud quod de muliere fortis dicitur, *Proverb. xxxi*, 20: « Manum suam aperuit inop, et palmas suas extendit ad pauperem. » Quare sic clare exponas, « qui prevalet manus », id est qui prevalet beneficentia, qui valide manum extendit ad benefaciendum cuiilibet.

Secundo, quia valida magna beneficentia validum et heroicum dantis requirit animum ad superandrum amorem proprium, tenacitatem et variitatem, qua quisque naturaliter propendet, ut sua sibi retineat, nec iis se spoliet dando ea aliis. Unde monuit Siracides, cap. iv, vers. ult.: « Non sit preccata manus tua ad accipendum, et ad dandum collecta. » Hinc et Artaxerxes, cognomento Longimanus, Persarum rex, scite dixit naturam et Deum sibi quis regi futuro dedisse manus dextram longiore sinistra, eo quod regen deceat dare potius quam accipere beneficia: dantur autem dextra, accipiant sinistra.

Proprie autem Siracides loquitur hie de mutuo, quod, quia sepe magnum est, validum magnumque requirit mutuantis animum. Qui enim graviter alieno gravantur, non audient ejus condonacionem vel donationem petere, sed petunt mutuum ad illud solvendum, promittentes se illud statim tempore reddituros; quae ita sepe vel ob inopiam, vel ob perfidiam mutantes fallunt; quare magno liberalique animo sit mutuans operari, ut hoc periculum devoret, ideoque manum suam ad mutuandum corroboret et confirmaret.

Tertio, quia magna eleemosyna validam requirit manum dantis, quia sibi procuret et comparet ea que daturus est; unde de muliere forti et strenua dicitur Proverb. cap. xxxi, vers. 13: « Quesivit lanam et linum, et operata est confi-

lio manum suarum. » Et vers. 17 : « Accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum, » etc. Denique Palacius : Christus, inquit, duplex, « undatum reliquit elemosynae : primum, « omni petenti te, tribue, » *Luc. vi, 30; secundum,* « volenti mutuari a te, averteris, » *Matth. v, 42.* Si ergo das, non vero mutuas, altera manu valles, non utrampotius; unum, non duo mandata servas. Quare avarus, qui non dat nec mutuat, utrampotius manum paralyticam habet; qui vero dat, sed non mutuat, manum unam sanam habet, alteram paralyticam; qui vero dat et mutuat, utrampotius habet sanam et validam.

Moraliter, hic disce beneficentiam esse fortitudinem et potentiam, adeoque beneficos esse fortates, validos et potentes, imo tales evadere per suam beneficentiam, tum ob rationes jam dictas, tum primo, quia elemosyna non depauperat, sed dedit. Vide S. Chrysostomum, hom. 33 ad *Popul.* : « Quod elemosyna est ars omnium questusostensiva. » Unde S. Joannes Eleemosynarius, quo plura erogabat in pauperes, eo plura sibi a Deo suggeri exercebat. Secundo, quia elemosyna deo, angelorum et hominum benevolentiam conciliat elemosynario, ut omnes eum ament, juvent, protegant, propugnent, elevant; ut S. Gregorius, ob elemosynam tertio datam angelum eam petenti in specie naufragii, meruit Pontificatum, ut habeat ejus Vita. Tertio, quia clementia et beneficentia sunt dotes, quae proprie decent potentes et principes. Unde Deus, quia diutissimus et potentissimus est, hic est et clementissimus summeque beneficis. Sic et reges, juxta illud Christi, *Luc. xxii, 25* : « Reges gentium dominantur eorum : et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. » Et illud citatum a Paulo, *Act. ix, 33* : « Beatus est magis dare, quam accipere. » Vide ibi dicta. Quarto, quia elemosyna extinguit peccata, fugat demones, imo ligat quasi ipsum Deum omnipotentem. Quia de remembrance existat exemplum apud Joannem Moschum, in *Prato spirit.* cap. xxxv, 7 : « Dives pauperibus imperat : et qui accipit mutuum, servus est fenerans, » id est mutuantis. Hinc mutuans et creditor hebreus vocatur *NB* nose, a radice *NB* nasa, id est elevat, exultit; quia ab eo mutuum petit et accipit, cogitur ob beneficium acceptum ei quasi elevato se humiliare, fieri supplex, venerari et colere. Idem chaldaeus vocatur *NB* raschia, a radice *NB* rascha, id est potuit; mutuans enim et creditor, potestatem, et quasi imperium habet in eum cui mutuum dedit, hieque illi plane obnoxius, et quasi servus existit. Hinc videtur illa ait ad Ellseum : Ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad servendum sibi, » *IV Regum iv, 1.* Hoc enim creditor facere olim licetum erat.

Hac de causa S. Joannes Eleemosynarius non tantum ad dandum, sed et ad mutuandum promptissimus erat; quam propriae promptitudinem Deus centupli redditione rependit. ubi per visionem cuidam Duci revelationem narrat Leontius in ejus Vita, cap. xxix. In *Vitis Patrum*, lib. V, libello vi, num. 7, laudatur Joannes Pensa Abbas, qui cuilibet mutuum petenti dabit, dicens : « Wade, tolle tu ipse, quod opus habes. » Cumque ille reterebat quod mutuo accepserat, dicebat ei : Re-

bore fatigatur, sed semper multa et magna largitur, adeoque omnibus omnia sua large impetrat; que semper dare studet; que infatigabiliter laborat ut corroget quod dat. Talis imitatur manum Dei, quae liberalissima est, tum in condonando peccatis et injuriis plurimi et gravissimi, tum in donandis beneficiis innumeris et maximis. Talem manum habebat. Joannes Eleemosynarius, et S. Franciscus Xaverius ad baptismum et succurrexerunt Indi.

2. FOENERA PROXIMO TUO IN TEMPORE NECESSITATIS ILLIUS, ET ILLERUM REDDE PROXIMO IN TEMPORE SUO. — Est quasi dialogismus : Siracides enim priore parte allocutus eos qui dant mutuum; posteriorre verit se ad eos qui illud petunt et accipiunt. « Fenerare ergo, » id est, ut verit *Syrus*, *mutua proximo in necessitate constituto*, dum scilicet a creditorius premitur vel opprimitur, tu qui potes, et habes quod mutues; ut vero qui mutuum petis et accipis, illud fideliter redde mutuanti tempore condicio, et ab eo tibi presertim. Hoc enim exigit fidelitas, justitia, aequitas et gratitudo. Unde Tigurina verit : *Proximo tempore necessitatibus sua dato mutuum (ali, commodato), rursumque suo tempore proximo restituere.* Sicut enim mortale peccatum est in necessitate elemosynam non dare, sic et mortale est mutuum in necessitate negare, ait Palacius. Mutuum enim vocat *famus* non tantum respectu Dei, qui mutuanti tribuet cum honore, sed etiam respectu accipienti sive mutuantari; hic enim mutuanti obstringit et obligatitulo gratitudinis, ut simile vel majus illi beneficium rependat; hoc est *famus* non exactum, sed debitum; jure non justitiae, sed gratitudinis. Unde Salomon, *Proverb.* cap. xxi, 7 : « Dives pauperibus imperat : et qui accipit mutuum, servus est fenerans, » id est mutuantis. Hinc mutuans et creditor hebreus vocatur *NB* nose, a radice *NB* nasa, id est elevat, exultit; quia ab eo mutuum petit et accipit, cogitur ob beneficium acceptum ei quasi elevato se humiliare, fieri supplex, venerari et colere. Idem chaldaeus vocatur *NB* raschia, a radice *NB* rascha, id est potuit; mutuans enim et creditor, potestatem, et quasi imperium habet in eum cui mutuum dedit, hieque illi plane obnoxius, et quasi servus existit. Hinc videtur illa ait ad Ellseum : Ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad servendum sibi, » *IV Regum iv, 1.* Hoc enim creditor facere olim licetum erat.

Hec de causa S. Joannes Eleemosynarius non tantum ad dandum, sed et ad mutuandum promptissimus erat; quam propriae promptitudinem Deus centupli redditione rependit. ubi per visionem cuidam Duci revelationem narrat Leontius in ejus Vita, cap. xxix. In *Vitis Patrum*, lib. V, libello vi, num. 7, laudatur Joannes Pensa Abbas, qui cuilibet mutuum petenti dabit, dicens : « Wade, tolle tu ipse, quod opus habes. » Cumque ille reterebat quod mutuo accepserat, dicebat ei : Re-

pone illud iterum, unde tulisti; si autem non reterebat, senex nihil dicebat ei. » De eodem celebratur Joannes Abbas in *Prato spirit.* Joannis Moschi, cap. clxxxiv. Hic enim rogatus mutuum, eum non habret, postulabat ab alio, cumque qui illud accepserat, solvendo non esset, ipse modo illud persolvit. Et cap. seq. narrat exemplum matris fidelis, quae marito infidelis volenti dare pecuniam feneratori ad lucrum usus, suscit, dixitque : « Si placet fenerari, denus illam sub honore Deo christianorum. » Erogavit ergo in pauperes nummos quinquaginta, ac paulo post mitem dei providentia eos sextuplicatos recepit, minirum pro 80 restituit ei Dei trecentos.

3. CONFIRVA VERUM, ET FIDELITER AGE CUM ILLO : ET IN OMNI TEMPORI INVENIES QUOD TIBI NECESSARIUM EST, — q. d. Fae dicta tua opera firmes, ac fideliter stes promissis, ut scilicet condicito tempore mutuanti mutuum restitus. Sic enim fieri, ut ipsi et ceteri alio quovis tempore, cum indigeris, tibi liberter mutuo daturi, omnique ope et opera opitulatur sint. Unde Tigurina verit : *Fae dicta tua firmes, fidumque te prestes ipsi, ut omni tempore necessaria tibi reperies; ali: Ratus habe sermonem tuum, foliemque cum eo cole, et omni tempore invenies ea, quibus indiges; hoc enim significat gracum *τινα γειτωνα* eo, id est, necessitatem tuam vel indigentiam tuam, scilicet ea quae tibi necessaria sunt, quibusque ad victimam et vitam indiges. Syrus verit : Conferma verbum tuum, et confirmabit tecum proximus tuus, et in omni tempore invenies voluntatem tuam ab eo, q. d. Facit quidquid voles, quia tibi obnoxius et olor mutuum obstruit.*

4. MULTI QUASI INVENTIONEM ESTIMAYERUNT FORNUS, ET PRESTITERUNT MOLESTIAM HIS QUI SE ADJUVANTUR. — *Inventionem* vocat rem inventam; *fenus*, vocat mutuum, q. d. Multi mutuum estimant, non ut mutuum, quod tempore condicito reddendum est, sed quasi rem inventam, quam vulgus rude et avaram consent cadere in ius invenientis, ne requirendum esse ejus dominum, qui perdit, ut ei restituatur (imo Dom. Solo, lib. V *De Justitia*, Quest. III, art. 3, ad 2, putat inventa, si post diligentem inquisitionem dominus non reperiat, quasi adespota ab inventore licite possit retineri. Sed communis doctorum sententia est ea pauperibus vel alii pis operibus esse impendenda. Vide P. Lessini, lib. II *De Justitia*, cap. xiv, dub. 7). Quocumque molestiam exhibent mutuantibus, qui in egestate dando mutuum eos adjuvantur, dum illud tarde, argre, nec nisi a judice coacti solvere in animis indueant, uti fuisse explicati sequentibus. Unde Tigurina: *Multi quod mutuo accepserant pro reperio (ali, pro lucro reperio) haberunt, molestiasque exhibuerunt suis adiutoribus.*

Hec ingens est indignitas et ingratitude. Si enim mutuator, ait Palacius, juvit te, cur tu ita mutuum retines, ac si non suum, sed tuum esset?

Mutuator fuit tibi in angustia deus, cur tu huic deo tuo molestus es, immo barbarus et magis efferves quam fera? Sapienter Symmachus, lib. III, epist. 64 : « Ab alio, inquit, officia possens, promittit sua. » A talibus ergo tam infidis et ingratis cavendum esse facile monet hic Siracides, aequaliter Ben-Sira, alphab. 4, littera A⁴ : *Νέοντες, inquit, si communes habueris cum aliquo, a bono centies frusta repetes, a malo milesies. » Et littera Sade : « Si necesse est ut contrahas accipiendo et dando, esto sors tua cum viro bono, » q. d. Contrahere et mutua viro probo, qui fideliter id quod promisit prestabit, mutuunque restituet. Hoc est, quod ait Psaltes, *Psalm. xxxvi, 21* : « Mutuabit peccator, et non solvet : justus autem misereretur et tribuet. » Anonymous apud Suidam miserrimos homines esse dixit, qui modo rubros, modo pallidos habeant dentes. Notabat autem eos, qui mutuo accipiunt ab aliis, qui dum mutuum repetit, erubescunt; dum vero creditoru[m] viderint, pallescant, ne cogantur ad solventum.*

5 et 6. DONEC ACCIPIENT, OSCULANTUR MANUS DANTIS, ET IN PROMISSONIBUS HUMILIANT VOCES SUAM : ET IN TEMPORE REDDITIONIS POSTULABIT TEMPUS, ET LOQUENTUR VERBA TERDI ET MURMURATIONIB, ET TEMPUS CAUSABILIT. — Nonnulli verunt : *Est qui donec accipiat manum osculari vel osculat, et nonnulli id est ipsius, scilicet dantis, legunt spiritu aero *άερι*, id est suam), hoc est : est qui adoret eum, a quo accipit mutuum osculari enim manus proprie olim erat signum adorationis, ut patet Job, cap. xxxi, 27, de quo ritu plura dixi Ezech. cap. viii, 17. Sed retinenda est Vulgata versio : nam et Graeci codices Complutens. Romani et ceteri legunt *άερι*, non *άερι*. Unde sic habent : Donec accipiat, osculabitur manu ejus, et in pecunias proximi humiliabit vocem, et in tempore redditio[n]is prostrabit tempus, et reddet verba acedia (vel pigrifico), et tempus causabit. Clare Tigurina : *Sunt qui dum accipiant, manum cuiuspiam excoquunt, et propter pecunias alterius osculari vocem supplici; qui rursus tempore restitutio[n]is rem extrahit, contemptu[m] verba dant (ali, reddent verba masta) tempuscausent; Syrus : In tempore, quo mutuum accipit, osculabit manum commendantis, et super opes proxime exstolit vocem suam (illas deprendicato), et in tempore quo reddet (reddere debet) mutuum, dilatabit seipsum, et ad tempus mutum differt illud.**

Esi minnesi : graphicis enim imitatur et depingit more infidorum et tardorum ad reddendum mutuum; posteriorre autem versu per allagionem in S. Scriptura usitatam mutat nomen pluralem in singularem, dicens : « Postulabit, loqueretur, causabit, » ut significet quemlibet eorum id ipsum facere. Unde in Graecis idem est numerus singularis tam in primo quam in secundo verso. Sensus est, q. d. Multi, cum mutuum pertinet a proximo, ei summe se humiliant funique

suplices ac exilia venerationis manus ejus arripiunt et excoluntur; utque pecunias ab eo multo accipiunt et impetrant, humiliter promittunt se mutuum tempore mutuante condicio certo redditus, memorosque et gratios in omnem vitam futuros. At eum tempus reddendi et solvendi advenit, moras etenim, petuntque prorogari temporis: ac pro humilibus verbis, quae prius loquebantur, peccatum verba tedi et murmuratio, amaris sermonibus, maledicas et tristibus obnubilantes mutuatori mutuum suum repeatent, quas nimis preciosus et rigidus sit sui debiti exactior, ac culpam reficientes in temporis, scilicet quod fuit sterile, pluvium, bellis aliquis incommuniis impeditus, ideoque se non esse solvendo.

Hinc explicatione non egent, quia in dies caeli concipimus. Unde ea sic prosequitur Siracides:

7. SI AUTEM POTUERIT REDDERE, ADVERSABITUR (perpetrum Jansenius et alii legunt, adversatur), SOLUS VIX REDDET DIMITUM, ET COMPUTABIT ILLUD QUASI INVENTIONEM: — 8. SIN AUTEM, FRAUDARI ILLUM PECUNIA SUA, ET POSSIDEBUT ILLUM INNUCIO GRATIAS: — 9. ET CONVICIA ET MALEDICTA REDDEILLI, ET PRO HONORE ET BENEFICIIS REDDET ILLI CONSUMELIAM. — Ts solidi non est in Graecia, sed subintelliguntur. Solidus enim per synedromen significat integrum pretium totumque debitum, quod Romani vocabant assem. Perperam ergo Paladius legit, adversabitur solida, illudque sic explicat, quasi dicat: Adversabitur solidae ac integre redditum, dicens se integrum solvere non posse, sed tantum dimitum. Unde gaudet alterum dimitum sibi manere, perinde ac si illud invenisset.

Rursum *gratis*, id est sine causa, sim culpa, immitio, ut veritatis hinc et repudiat fraudem, in malitia, ut sequitur. Unde aliqui codices legendunt contrarie, *οὐ δούσιν*, id est non *gratis*; quia scilicet beneficium repudiat et solvit per maleficium. Unde Vatulus verit: *Quod etiamsi solvendo fuerint, tergiversant sedulo (vel perdifficiles se exhibent)*, dimitum vix afferunt, debituunque pro repetitio dicunt (alii, *idque reputat pro lucro repetitio*); *sin minus, quem sua defraudent pecunia, cum eo inimicitias suscipiant, ultra (vel cum immrito) execrationes ei repudiant, convicacia et pro honore beneficiorum reddunt contumeliam*.

Sensus est facilis, q. d. Si solvendo sit, primo *adversabitur*, id est id ipsum negabit et tergiversabit; deinde cum se superatum viderit, *solidi*, id est integri mutui, tollusque debiti tantum solvet dimitum, illudque creditori computabit non quasi debitum, sed quasi rem inventam, et donum fortuitum, velut si creditor illud casu reperisset diem, aut ita se gerens, inquit Jansenius, quasi creditor felicem se reputare debet, aut gratiam habere suo debitori, quod vel

dimitum ab eo obtinuerit; si autem solvendo non sit, ut sepe hominum cordicia et prodigalitate fit, primum quidem fraudabit illum pecunias que illi debetur, siveque *gratis*, id est preter meritum et culpam sui creditoris, efficiet et possidebit illum sibi inimicum, quem prius expertus erat amicum. Deinde vero ad indigniora prouerpumpens, reddensque malum pro uno, convicia et maledicta reddet ei, ut huc sint loco restitutio et gratiarum actionis. Quid vero hinc mali consequatur in moribus hominum, aperit, cum subjici: « Multi non causa nequa non fornicari sunt, » etc. Ita hunc locum explicat S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. xvi, additio: « Quam deformata est, ut pro beneficii ei, qui te adjuvit, rependas molestiam: cum istum fraudaveris cui debes, postea in tempore necessitatis tue non invenies credorem. » Unde tandem concludit, hoc quo consilium dat: « Ergo dum liber es, a vinculis ipsorum te revoca, a jugo et onere servutis. Dives est non sumas mutuum. Pauper non sumas mutuum. Dives est nullam patrem petend necessitatem. Pauper es? considera solvendi difficultatem. Opulenta usuria ministrat, paupertas usuris non levatur. Nunquam enim malum malo corrigitur, nec vulnus curatur vulnera, sed exasperatur. »

10. MULTI NON CAUSA NEQUITIA NON FOENERANTUR, SED FRAUDARI GRATIS TIMUERUNT. — Nonnulli delent prius non; aliis, posteriori. Unde Rabanus legit: *Muli non causa nequitas feneraverunt*: sensumque dat, quasi dicat: *Muli noluerunt dare mutuum propteravaritiam*. Verum legendum est cum Romanis utrumque non; sensus enim est, q. d. *Muli non sunt fenerati*, id est noluerunt dare mutuum, non causa nequitez, hoc est avaricie, odii, alteriusmodi; sed quia aliquando ab aceipientibus mutuum *gratis*, i.e. immito, decipi et fraudati, rursum decipi similliter et *fraudari timuerunt*. Unde Graeci habent: *Muli igitur propter nequitiam oversati sunt hominem (tergiversant et fraudantem mutuum) metuentes defraudari sine causa: metuentes, scilicet, se mutuum non recuperatores, et pro grata coniviciis reportatores*.

Sed pro *αὐτῷ*, id est *igitur*, legendum est cum Nostro *οὐ*, id est *non*. Unde Tigrina verit: *Muli non per malitiam avertunt se ab homine, sed immrito (id est preter suum meritum) defraudari mutuantur*; S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. iii, legit: « *Muli dispendii metu non fenerant / dum fraudem vereruntur.* » Vide enim totum hunc locum citantem, et incepantem avaros, qui mutuare non sunt nisi cum usura et lucro. Syrus verit: *Muli sunt, qui omnino non retardant a malitia, quin mutuum dent, sed quia timent item romanum, ne scilicet per literam mutuum repete cogantur.* Huc perficit factum Persi, qui cum non cuipiam daret pecuniam, cautionem fecit in foro apud mensarium. Hanc diligenter cum amicus admis-

transdiceret: « Adeone legaliter, Perse? » Sollicet, inquit, ut amancer recipiam, nec legaliter reposcam. Lepos est in Graecis *πάνων*; et *πάνως*. Hoc immitentur qui sibi cavere volunt, ne in litis incidant, et pecuniam mutuo datum cum lite per-

derant. **11. VERUMTAMEN SUPER HUMILEM ANIMO FORTIOR EST, ET PRO ELEEMOSYNA NON TRAHAS ILLUM. — Est correctio, q. d. Iacto de fraude et infidelitate corrum, qui mutuum petunt et accipiunt, non eo fine dixi, ut velim omnes abstergere a mutuando; immo vero responde ut *humilis*, id est pauperis et supplicis, misericordant. Quare erga tales: « animo fortior esto, » id est fortiter et liberaliter aga (ad liberaliter enim opus est fortitudine, ut dixi vers. 4), greco *περιπλέκων*, id est *tongam nimis*, ut veritatis Syrus, hoc est magnanimitas, putat magnificus et munificus est: « Et pro » id est pro *eleemosyna facienda* sive per mutationem, sive per donationem, « non trahas, » greco *παραπλέκων*, id est non *protrahas*, ut legit Rabanus, non differas de die in diem, non moreris, non ludifices illum. Unde Complutenses vertunt legumque: *Verumtamen in humilitate magno animo esto, et in eleemosyna non trahas illum*; Tigrina: *Verumtamen erga suplicem clementia uitior, ne eum expectatione benignitatis extrahas*. Ubi recte notat Jansenius: Ex Graecis, inquit, constat dictio *animi jungendam*, non cum *humilem*, sed cum *fortior*. Habent enim *παραπλέκων*, hoc est, *super humilem tongam nimis* esto.**

Tertius stimulus est agentis inopia: illa enim poscit ut non dimittas eum vacuum: miseria eius enim prolixissime effigiat tuam misericordiam: ies ergo misere, ut et tu misericordant Deus et homines.

12. PERDE PECUNIAM PROPTER FRATREM ET AMICUM: ET NON ABSCONDAS ILLAM SUB LAPIDE IN PERDITIONEM. — Syrus, ne ponas illum sub petra aut parate. Sic quoque legendum Complutenses: *παραπλέκων*, id est *ne abscondas*, et S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. iii. Verum Graeci Rome emendati aliquid legend, *παραπλέκων*, id est *ne contrahat rubiginem*. Unde vertunt, *perde argentum propter fratrem et amicum, et ne id sub saxo rubigine obducat in periculum*. Nam, ut ait S. Augustinus, lib. *De Amicitia*, cap. xiv: « Cum tibi cum amico tuo esse debet cor unum et anima una, injurio sum est si non sit et pecunia una. » Propter amicum ergo perde aurum, quia perdendo lucraberis. Hic enim locum habet paradoxum S. Egidii socii S. Francisi: « Ut lucreris, perde. » Nam, ut ait Hugo, perdes temporaliter, ut invenias in aeternum, iuxta illud *Eccles. xi*: « Mitte panem tuum super transientes aquas, quia post multa tempora invenies illum. » Igitur perde pecuniam, si et agriculta perdit semen quod seminat, ut centuplicaret recipiat. De qua perditione ait Christus: « Qui amat animam suam, perdet eam, » etc. *Jon. xii*. Quocirca parva aqua est illa Seenece vox: « Amico mutuam roganfi me pecuniam, si deder, et amicum, et pecuniam perdo. » Hanc corrigit hic Siracides, dicendo: « Perde pecuniam propter fratrem et amicum. » Amicus

notat Siracides variis hic dat stimulos ad mutandum, etiam cum periculo mutuum non recipendi, sed perdendi. *Primus* est hoc versus, quod id requirat virtus misericordiae et magnanimitatis, que pluris facienda est quam opes et

enim verus reddet pecuniam, si potest: si non potest, hoc dandum est amicis. Praesiat enim perdere pecuniam, quam charitatem et amicitiam.

- **Quartus** est hic stimulus ad mutuum, q. d. Frater tuus est et amicus, qui poscit mutuum: ergo id ei tribue. Quid enim neges amico et fratri? Cognatio enim hec tanta tamque arcta est, ut propter illam non tantum mutuandum, sed et dandum perendumque sit aurum. Frater, inquam, est, tum quod commenatum naturam, quia filius Adae et Evaæ aequaliter ac tu; tum quod proximus, quorum necessitatibus (licet illis levantis a Deo sit destinata) non succurrit; tertio, hero suo, tum quia ipse ex ea nullum emolumentum capit; tum quia ipse propter avaram eorum custodiam et immisericordiam in pauperes, quibus eam non erogavit, morte aeterna damnabitur.
- Nota → non absconsa sub lapide: in his lapidibus insinuator olim Iudeos sub certis lapidibus thesauros suos defodere solitos, ne latronum furumque patenter insidiis, utique ipsi defodientes loci defensionis non obliviscerentur, sed ex lapide certo a se designato scirent sub eo se defodisse, inibiique eos requiriunt, cum vellent. Ita Palacius. Sic posteriori anno Tiberius imperator, qui Justino II successit anno Domini 578, subambulans in palatio vidit in pavimento lapidem marmoreum, cui insculpta erat crux; quam pedibus ambulantium calcari indigne ferens, inde justus eum extinxit, et honorifice loco colloccari. Quo ablat, sub eo defossum reperit ingentem thesaurem, quem more suo in pauperes expendit. Ita referit Paulus Diaconus, *Histor. Longobardorum*, lib. III, cap. vi, et Gregorius Turonensis, lib. V, *Histor. Franc.* cap. XII.

Quintus stimulus est, quia præstat illud dare amicis et fraternitatibus, quam ærugini et rubigini, imo illud abscondendo sub lapide corrumperet et perdere, tum quia sub lapide æruginem contrahit, et moriente hero qui abscondit, nullus sepe est qui ibi absconditum sciat; tum denique quia nullus ibi est ejus usus. Unde perditus est ac si perditum, imo annihilatus esset. Addit S. Ambrosius, lib. II *De Officiis*, cap. xvii: « Plurimum ait, juvat benevolentia, que omnes studet beneficium amplecti, devincere officiis, oppignerare gratia. »

Sextus stimulus est, quia præstat illud dare amicis et fraternitatibus, quam ærugini et rubigini, imo illud abscondendo sub lapide corrumperet et perdere, tum quia sub lapide æruginem contrahit, et moriente hero qui abscondit, nullus sepe est qui ibi absconditum sciat; tum denique quia nullus ibi est ejus usus. Unde perditus est ac si perditum, imo annihilatus esset. Addit S. Ambrosius, lib. II *De Officiis*, cap. xvii: « Plurimum ait, juvat benevolentia, que omnes studet beneficium amplecti, devincere officiis, oppignerare gratia. »

Pro quo nota: Greco est *διαδίνειν*, quod primum, proprie Noster verit, « in perditionem, » q. d. Pecunia absconsa sub lapide, ibi perditus et periret sine fructu; **secondo**, Tigurina et alii vertunt, *in periculum*; **tertio**, alii vertunt, *in mortem*, q. d. Opes absconsa sub lapide, ibi perditus et periret sine fructu; **quarto**, Tigurina et alii vertunt, *in periculum*; **fiftho**, ali vertunt, *in mortem*, q. d. Opes absconsa sub lapide, et manducabat carnes vestras sicut ignis, » q. d. Opes absconsa tam seip-sas quam abscondentes consumunt et perdunt. Vide ibi dicta. Perit ergo pecunia absconsa; **primo**, sibi ipsi, quia seipsum rubigine consumit; **secondo**, proximus, quorum necessitatibus (licet illis levantis a Deo sit destinata) non succurrit; **tertio**, hero suo, tum quia ipse ex ea nullum emolumentum capit; tum quia ipse propter avaram eorum custodiam et immisericordiam in pauperes, quibus eam non erogavit, morte aeterna damnabitur.

sed compendium. Minimum datis, multum recipiendis: in terra datis, et id vobis solvetur in celo. Fons amittitis, mercede magnam habebitis. Feneratores esse desinitis, filii eritis Altissimi. Eritis misericordes, qui vos Patris eterni probetis heredes. » Et inferior: « Docete *modum* boni feneratores esse possitis, *modo* bonas queratis usuras. Dicit Salomon: Fenerat Dominus, qui miseretur pauperi: secundum datum a me etis retribuet ei. Ecce bonus fons de malo factum est. Ecce irreprehensibilis fenerator, ecce usura laudabilis. Nolite ergo iam invidenter me vestris commodis estimare. Putatis quod homines subtrahant vobis debitorem? Deum provide, Christum subrogum, illum demonstro qui vos fraudare non possit. Fenerate ergo Domino pecuniam vestram in manu pauperis. Ille adstringitur et tenetur: ille scribit quidquid egenus accepit. Evangelium eius cautio est: ille promittit pro omnibus indigentibus: ille addicit fidem, quid dubitatis dare? si quis vobis dives hujs seculi offratur, qui fide promittat sua pro aliquo debito, statim numeratis pecuniam. Pauper est vobis Dominus celi, et conditor mundi hujs; et adhuc deliberatis, quem ditione queratis fieri decessum? »

44. PONE THESAURUM TUUM IN PRECEPTIS ALTISSIMI, ET PRODERIT TIBI MAGIS QUAM AURUM. — Primo, sensus eius potest, q. d. Thesaurus tuus non sit in ere, sed in aethere; non in ere, sed in lege Dei: legis enim Dei amor et observatio magis te ditabit et juvabit, quam omne aurum. Unde Syrus vertit, *pone tibi thesaurum in justitia et charitate*, et ille melior erit tibi omni eo quod habes. Hoc facit illud Nazianzeni in *Disticha*: « In sempternum ævum thesauriza. Nam hujus vite thesauri plerunque etiam ante mortem nos deserunt. Perpetua semperlita gloria curam habe: nam hec pressens quotidie hominem fallit. » Secundo et magis genuine, q. d. Opes ne avare recondas sub lapide, sed potius eas expende juxta legem Dei in Ecclesiæ et pauperum subsidia. Hoc enim tibi magis proderit quam aurum: conciliabit enim tibi Dei gratiam, hominumque favorem et amorem, que magis tibi proderunt quam omne pretium. Rursus pecuniam, ut tutia sit, area commendas: commenda eam preceptis Altissimi, et tutor utiliorque tibi erit. Ita Palacius. Unde Graeci habent, *colloca thesaurum tuum iuxta præcepta Altissimi*, et proderit tibi magis quam aurum. Unde et idipsum explicata subdit: « Conclu-de eleemosynam in corde pauperis, et haec pro te exorabit. » Hoc est, quod ait Christus, *Math.* vi, 19: « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolituri, et ubi fures effodiunt et furantur: thesaurizate autem *in celo*, ubi neque ærugo, neque tinea demolituri; et ubi fures non effodiunt, ne furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. »

Sextus est hic stimulus ad mutuum, quod sci-licet illud datum iuxta legem et voluntatem Dei perire nequeat, sed in ea circa arcu tutissime conservetur, ut magno cum fenoare ad mutuantem redeat, magisque prosit quam omne aurum quod mutuo dedit. Unde S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. XVI: « Ceterum Dominus, inquit, in Evangelio talibus magis existimat fenerandum, a quibus redilubito non sperret. Sic enim ait: Et si mutuum dederitis, a quibus speratis recipere, que vobis est gratia? Nam peccatores peccatoribus fenerantur, ut recipiant. Verumtamen amato inimicos vestros, et benefacie eis, et mutuum date nihil sperantes, et erit merces vestra multa in celo, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus super ingratos et malos. Esteris misericordes, sicut et Pater vester misericors est. » Et mox: « Date mutuum illis, a quibus non speratis vos, quod datum fuerit, recepturos. Nullum hic damnum est,

tuis ergo, et ipsa te eripiet ex omni vexatione. Unde nonnulli sic exponunt, q. d. Quae reponit in cellis tuis, idcirco reponas, ut ad eleemosynam faciemus conseruantur. *Tertio, si in corde, vel in sinu* significat eleemosynam debere fieri non palam, ad vanam ostentationem hominum, sed oculi, ut uni Deo placet et serviat, ut iubet Christus, *Math. vi, 3, juxta illud Prov. xxi, 14 : « Munus absconditum extinguit iras, et donum in sinu* (q. d. Clanculum in sinum immisum) *indignationem maximam.* Unde Noster Delrio, *adagio* 125, sic exponit : *Tu, inquit, pauperis jungendum est non cum corde, sed cum eo eleemosynam, q. d.* Pauperis eleemosynam, id est quam confers in pauperum, illam conclude in corde tuo, hoc est adeo oculi confer, ut ex te nemo id resuscitat, maneat secreta in cordis tui intimi. Id liquet ex Graeco : *Conclude eleemosynam in corde, et eleemosyna vim valoremque contra omnem malum potestissimam : nullum est ergo malum sive culpe, sive peccatum, ad quod avendum non valeat eleemosyna.* Vide *Tobie cap. iv, vers. 7 et seq.* Ipsa ergo eleemosyna, ita pauperes, qui eam recipi, taceant, imo obnuburante et ingrato, muta, sed reali voce Deo loquitor, ac danti precatur a bonorum omnium largiore parvo, immo multo copiosiore gratiam, eoque magis quia pauper abilivisior, impotentior aut ingratis fuerit. Tunc enim videtur totum omnes retrahendi in Deum, qui se pro pauperi vadeat presul, refundi, ut docet Christus, *Luce xii, 13 : « Cum facias, inquit, convivium, voca pauperes, debiles, claudos et ecclcos : et haec eis eris, quia non habent retrahere tibi : retrahetur enim tibi in resurrectione justorum.* Et illud *Psal. xl : « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in misericordia liberat eum Dominus.* Hinc S. Gaudensius, *truct. 43, qui exstat tom. VII Bibliothecae SS. Patrum,* sic explicat : *Conclude eleemosynam in sinu pauperis, et ipsa pro te exorabit.* q. d. Vende patrimonium, et eme patrociniū, cuius interventus certus de impremit venia, venturum judicem liber merearis aspicere. Quocirca S. Augustinus, *homil. 29 inter 50 : « Sacrificium christiani, at, est eleemosyna in pauperem ; hinc enim esse eorum, animam et vitam suam. Sic ergo smaragdus optat concludi in pala annuli aurei, sic eleemosyna optat concludi in ventre pauperis. Est propositio significans eleemosynarios, qui student eleemosynam, pauperes debere impensa amare, juvare et sovere quasi eorum sum et viscera sua. Unde S. Paulus Philemoni commendans One summum servum fugitivum et pauperem, vers. 12 : « Tu autem illum, inquit, ut mea viscera suscipe. » Et vers. 20 : « Refice viscera mea in Domino. »*

Septimus est hic stimulus ad mutuum et eleemosynam, quod scilicet ipsa in domo et ventre pauperum, quasi in area aurea, firmissime et securissime conservetur, ibique tum per ora pauperum, tum per se, et ex ore pro eleemosynario. Ibi nota : Pro *exorabit* Noster in Graeco legit ἐκάρασται ; jam legit ἐκάρασται, id est liberabit, eripiet te : sed eodem reddit sensus, q. d. Eleemosyna in ventre pauperis abscondita et con-

clusa exorabit Deum, ut te liberet « ab omni malo » corporis et anime, temporali et spirituali, presenti et aeterno. Est prosopopoeia significans efficaciam eleemosynae, scilicet quod ipsa quasi aula Deo gratissima, et familiarissima coram Deo consistat (uti ipsa apparet per sonnum S. Joanni Eleemosynario revelavit) ; et cum videt eum, qui illam dedit, aliquo male premi, statim accurat et genibus Dei quasi pro voluntate, et illam ab illo molo eruat. Ora, inquam, et exore, roget et impetrat, inquit Palacius.

Ubi nota Dei nostri indolem et effectum erga eleemosynam propensissimum, et eleemosynam vim valoremque contra omnem malum potestissimam : nullum est ergo malum sive culpe, sive peccatum, ad quod avendum non valeat eleemosyna. Vide *Tobie cap. iv, vers. 7 et seq.* Ipsa ergo eleemosyna, ita pauperes, qui eam recipi, taceant, imo obnuburante et ingrato, muta, sed reali voce Deo loquitor, ac danti precatur a bonorum omnium largiore parvo, immo multo copiosiore gratiam, eoque magis quia pauper abilivisior, impotentior aut ingratis fuerit. Tunc enim videtur totum omnes retrahendi in Deum, qui se pro pauperi vadeat presul, refundi, ut docet Christus, *Luce xii, 13 : « Cum facias, inquit, convivium, voca pauperes, debiles, claudos et ecclcos : et haec eis eris, quia non habent retrahere tibi : retrahetur enim tibi in resurrectione justorum.* Et illud *Psal. xl : « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in misericordia liberat eum Dominus.* Hinc S. Gaudensius, *truct. 43, qui exstat tom. VII Bibliothecae SS. Patrum,* sic explicat : *Conclude eleemosynam in sinu pauperis, et ipsa pro te exorabit.* q. d. Vende patrimonium, et eme patrociniū, cuius interventus certus de impremit venia, venturum judicem liber merearis aspicere. Quocirca S. Augustinus, *homil. 29 inter 50 : « Sacrificium christiani, at, est eleemosyna in pauperem ; hinc enim esse eorum, animam et vitam suam. Sic ergo smaragdus optat concludi in pala annuli aurei, sic eleemosyna optat concludi in ventre pauperis. Est propositio significans eleemosynarios, qui student eleemosynam, pauperes debere impensa amare, juvare et sovere quasi eorum sum et viscera sua. Unde S. Paulus Philemoni commendans One summum servum fugitivum et pauperem, vers. 12 : « Tu autem illum, inquit, ut mea viscera suscipe. » Et vers. 20 : « Refice viscera mea in Domino. »*

Hanc ob causam S. Chrysostomus, *homil. 7 de Paxientia* : « Eleemosyna, ait, pennata est et levia, aureas habens alas, ipsa supra modum delectans angelos ; apud ipsum regalem thronum persistens cum judicem, immicet, tormentisque nos eripit, suis complectens et protegens alas. » Idem, *homil. 9 de Paxientia* : « Mercuria, ait, negotiatio tua colum est ; de panem et avice paradisa parva da, et magna suscipe ; da mortalia, et recipie immortalia. » Et Chrysologus, *serm. 8 de Jejunio et Eleemosyna* : « Manus pauperis. ait. sinus est Abrahæ : ubi quidquid pat-

per accepit, mox reponit. Thesaurus ecclie est manus pauperis, quod suscipit, ne pereat in terra, reponit in colum. Da igitur, o homo, pauperi terram, ut accipias colum, da nomum, ut accipias regnum ; da misericordiam, ut accipias totum. » Et S. Hieronymus ad *Nepotianum* : « Nunquam, ait, memini me legisse mala morte defunctum, qui liberata opera caritatis exhibuit ; habet enim multis intercessores, et impossibile est multorum preces non exaudiendi. »

16 et 17. SUPER SCUTUM POTENTIS, ET SUPER LAN-

CHAN

ADVERSUS INIMICUM TUUM PUGNABIT. — Tige-

rina :

Magis quam scutum validum robustaque lan-

ca (aliu, hasta) adversus hostem (tum visibilem,

tum invisibilem, qualis est diabolus) pro te exer-

tabit ; Complutenses : Super scutum fortitudinis, et

super lanceam iuxta, id est potentia vel roboris (ali-

qui legunt iuxta, id est ponderis, virium) contra

inimicum pugnabit pro te. Sic habent Greci co-

dices Romæ emendati. Syrus : Scutum roboris et

lancea et murus ad bellum, et contra multos ipsa

regum dabit tibi. Explicat quomodo eleemosyna

liberet ab omni malo, nimurum, quia ipsa

st syna

et lancea

et scutum

contra

hostes.

Mystico, habamus per eleemosynam in corde accepit eleemosynam spiritalem, qualis est dovere rudes, consolari mustos, consolare dubios, etc. : per hanc enim cor docetur, ac consilium et consolatione accipit; quare hec ut melior et nobilior est eleemosyna corporali, ita eadem valdior est, magisque liberat ab omni malo. Denique S. Cyriacus, lib. *De Operis et Eleemosyna*, ex hoc loco docet *operationibus justis Deo satisfieri*, misericordia meritis peccata purgari. Nam apud Salomonem legimus, inquit : « Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hec pro te exorabit ab omni malo. Et iterum, *Prov. xxi* : Qui obtutus aures ne audiat imbecillum, et ipse invocabit Deum, et non erit qui exandiat eum. Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pietate aliquid in precibus, qui ad precentem pauperis non fuerit humanus. » Et inferius : « Dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosyna aliquae operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis Dei retributione cumulatur. »

ELEEMOSYNA VIRI QUASI SACculus CUM IPSO, ET GRATIANI HOMINI QUASI PUPILLAM CONSERVABIT. ET POSTEA RESURGET, ET RETRIBUAT ILLIS RETRIBUTIONEM, UNICUIQUE IN CAPUT ILLORUM. — Hos duos versus multi codices his legit, sed delecto eis Latinis, Romanis et Graci omnes, aequa ac S. Augustinus in *Speculo*. Translati enim huc sunt ex ca-

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE FIDEI JUSSIONE, EUSQUE PERICULO ET CAUTELA.

18 et 19. VIR BONUS FIDEM FACIT PRO PROXIMO suo. — Post mutum et eleemosynam transit ad tertiam misericordie et beneficentie speciem, que est fidejubere vel spondere pro proximo eiusque debito, que prainde aequipollit, immo sepe praepollit mutuo, sive utilitatem et necessitatem proximi pro quo fidejubetur : sive periculum, cui exponit fidejubetur, ne, deficiente debito, ipse quasi ejus sponsor debilum solvere cogatur, consideres. Dicit ergo : « Vir bonus fidem facit ; » grecæ ἐπιτίθεται, id est fidejubebit, spondebit, « pro proximo suo, » q. d. Viri boni officium est, ad eumque spectat, fidejubere pro

proximo. Ita S. Joannes Eleemosynarius sua omnia pro pauperum subsidio oppigneravit Mauritius imperatori qui, cum mortis parum reliquerit, Mauritius ejus lectulum lignum pauperemque, et westem lanceam vice debito accepit, eaque rebus omnibus pretulit ; adeo ut jejuniorum diebus in eodem lectulo cubaret, diejuntur se ex eo divinam quandam gratiam consequi. Ita Nicephorus, lib. XVIII, cap. XXXIV. Quare pro aliorum debitis fidejubere, est animi liberalis, excelsi, et deo bene sperantis. Porro formula fidei jussioneis veterum erat haec, quam tradit Ulpianus in leg. *Ubi autem, De Verborum obligatione* :